

Årsberetning for Dansk Center for Byhistorie

Søren Bitsch Christensen

Den Gamle By har siden 2001 drevet forsknings- og formidlingscentret Dansk Center for Byhistorie sammen med historiefaget ved Aarhus Universitet, der i dag er en del af Institut for Kultur og Samfund. Det gør centret til et af de ældste formaliserede samarbejder mellem universitet og museum.

Centret har i 2024 haft fokus på tre områder, der tilsammen dækker store dele af dets virkefelt.

Nationale kulturmiljøer i danske byer

Den Gamle By er som museum et spejlbillede af typiske og særlig fortællende træk fra danske byer. Men hvad ville der ske, hvis man ikke skulle sammensætte én typisk by fra historien, men finde de mest værdifulde kulturmiljøer i de rigtige byer? Den opgave har kulturministeren overladt til et ekspertudvalg. Udvalget skal pege på "nationale kulturmiljøer i byer fra middelalderen til midten af 1800-tallet". Det sker for at støtte sikringen af landets mest værdifulde og velbevarede bymiljøer fra perioden, så deres bevaringsværdier står tydeligt for eftertiden. Opgaven er en udløber af planloven fra 2022.

Der er bindinger på opgaven. Hovedvægten skal ligge på de middelalderlige købstæder og deres bevarede bykerner. Der er ikke tale

om fredninger, men om en national udpegning, som man kan håbe på, at man lokalt vil arbejde videre med. Der findes lignende udpegninger på andre områder. Slots- og Kulturstyrelsen har allerede i dag registreret 77 kulturmiljøer af national betydning inden for temaerne industri, erhvervshavne, kold krig og Anden Verdenskrig.

Centret deltager i arbejdet, idet dets konstituerede leder, vicedirektør for Det Kgl. Bibliotek Søren Bitsch Christensen, er udpeget til udvalget. Udvalget har ekspertise inden for arkitektur, byplanlægning og historie. Listen med kandidatbyerne skal foreligge ved årets udgang eller i 2025, og i mellemtiden har udvalget travlt med at læse om de danske byer. Heldigvis er det godt hjulpet med udgivelsen af de to bind om danske byers historie - "Danmarks byer i middelalderen" og "Danmarks byer fra renæssance til enevælde" - som centret og Den Gamle By har stået bag.

Byers og kommuners historie tilgængelig for alle

Vi er med rette stolte af det lokale demokrati i Danmark. Det hører til verdens ældste og blev etableret i 1840'erne-1860'erne. Dansk Center for Byhistorie vil fra 2024-2025 stå bag den hidtil mest omfattende og avancerede internetadgang til historien om det lokale Danmark. Det sker i form af en hjemmeside, som åbner for søgning

i en enorm mængde protokoller fra kommunalbestyrelser fra alle dele af landet.

I det kommunale selvstyre er kommunalbestyrelserne (byråd og sogneforstanderskab/sogneråd) omdrejningspunktet. Deres beslutningsdokumenter er centrale for de kommunale arkiver og for historieforskning lokalt og nationalt og indeholder fortællingen om den lokale udmøntning af statslige politikker, ligesom de er kilder til det politiske liv fra græsrodder til organisationer og partier. Kommunalbestyrelsen er også arbejdsgiver og udfører af stort og småt. Ved at læse de kommunale protokoller får man en indgang til både menneskeskæbner og politiske beslutninger. Derfor passede en digitalisering af de kommunale forhandlingsprotokoller godt ind i centrets mangeårige arbejde med at skabe digital adgang til byhistorien gennem hjemmesiden Den Digitale Byport. Den rette anledning skulle bare lige vise sig.

I 2020 fejrede kommunerne 50-året for kommunalreformen. Reformen betød, at landets kommuner blev reduceret til 275, og sondringen mellem sogne- og købstadskommuner blev formelt ophevet. Det ville Organisationen Danske Arkiver (ODA) og Sammenslutningen af Lokalarkiver (SLA) gerne være med til at markere. Derfor blev projektet sat i gang. Fremgangsmåden var også klar. Protokollerne skulle affotograferes digitalt og enten indskrives af frivillige eller 'læses' af computermodeller. I alle årene har Aarhus Stadsarkiv været tovholder i projektet og havde erfaringer med Transkribus, som er et internationalt samarbejde om computermodeller til at læse håndskrift og andre former for skrift. Derfor faldt valget på Transkribus.

I dag er arbejdet afsluttet, og hjemmesiden videreføres af Dansk Center for Byhistorie. Resultatet består af en halv million sider fra forhandlingsprotokoller fra tiden efter 1842 frem til ca. 1930. Der er protokoller fra alle landsdele, og 25 arkiver har deltaget i større eller mindre grad, blandt andre Hjørring, Skanderborg, Vamdrup/Kolding, Nakskov, Næstved, Faxe, Gladsaxe og Gribskov. Hele Aarhus Kommune er dækket i projektet.

Hjemmesiden vil appellere til mange - fra lokalhistorikere, navneforskere og slægtsforskere til professionelle forskere. Hjemmesiden findes på adressen <https://app.transkribus.org/sites/danske-kommunearkiver> og kan også tilgås via centrets hjemmeside: www.byhistorie.dk.

Forskningsprogrammet ”By- og regional udvikling”

I 2024 har centret afsøgt mulighederne for at få etableret et økonomisk og forskningsmæssigt afsæt for et forskningsprogram om ”By- og regional udvikling”. Programmet vil undersøge og analysere by- og regional udvikling efter 1990 med fokus på transportinfrastruktur, erhvervsudvikling, politisk ledelse samt energi- og miljøområdet. Det skal bygge på en tværfaglig forskningstilgang og ikke mindst brobygning og vidensudveksling mellem forskning, erhvervsliv og myndigheder.

På den baggrund er der udarbejdet et selvstændigt forskningsprojekt, som der søges midler til at virkeliggøre. Sideløbende er terænet for tværfaglige forskningssamarbejder sonderet. Det samme gælder fondsmuligheder. Afhængigt af udviklingen vil kommende ansøgninger blive formuleret i samarbejde med eksterne private partnere.

Organisation

Dansk Center for Byhistories bestyrelse består af fem medlemmer. Institut for Kultur og Samfund ved Aarhus Universitet har udpeget professor Bjørn Poulsen samt institutleder og lektor Marie Vejrup Nielsen. To andre er udpeget af Den Gamle By. Det gælder museumsdirektør Julie Rokkjær Birch, centrets formand, og vicedirektør Søren Bitsch Christensen, Det Kgl. Bibliotek. Det sidste medlem er udpeget af Dansk Komité for Byhistorie, der fungerer som centrets repræsentantskab. Komiteen er repræsenteret af seniorforsker ved Rigsarkivet Jørgen Mikkelsen. Søren Bitsch Christensen har været konstitueret leder i 2024.

